
РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2'373.7

DOI 10.31654/2520-6966-2021-19F-104-180-183

Бойко Н. І.

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Фразеологічна об'єктивація інтенсивності як градуйованої семантичної категорії

(Рецензія на монографію: Дідун Л. І. Фразеологізми із семантикою інтенсивності в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Наукова думка, 2019. 231 с.)

Сучасне українське мовознавство рясніє працями, присвяченими комплексному дослідженню окремих підсистем фразеологічних одиниць. Це і фразеосемантичні поля, і частиномовна належність компонентів фразеологічної одиниці, і її генетична природа, і класифікації елементів фразеомасиву, і конотативні нашарування, що вивчаються в руслі трансформаційних індивідуально-авторських процесів, і стилістичний потенціал у художніх і публіцистичних просторах та багато інших. Проте сучасні лінгвістичні галузі вийшли за межі традиційності. Помітною ознакою сучасного мовознавства стало активне вивчення фразеологічного складу української мови з використанням етнолінгвокультурологічного підходу до його аналізу. Скарбниця фразеологічної системи української мови стала благодатним ґрунтом для одночасного вивчення мови, культури, історії, звичаїв народу. Семантика й структура фразеологічних одиниць вирізняються не лише чіткістю, лаконізмом, виразністю образів, глибиною думки, довершеністю форми, а й широким спектром експресивних, емотивних, аксіологічних вимірів. У цьому переконає рецензована праця Лілії Іванівни Дідун, присвячена дослідженню фразеологізмів із семантикою інтенсивності в сучасній українській мові.

Монографія опублікована в межах проекту «Наукова книга» (молоді вчені), вона ще раз засвідчує, що українське мовознавство окреслене широким колом проблем, праць, багатим ґрунтом для яких є фразеологічна система. Для комплексної картини лінгвістичних

досліджень залишається актуальним вивчення семантичного аспекту фразеологізмів, зокрема семантики інтенсивності цих одиниць. Це переконливо обґрунтовано у праці Л. І. Дідун «Фразеологізми із семантикою інтенсивності в сучасній українській літературній мові», в основу якої лягло її дисертаційне дослідження.

Монографічна праця Л. І. Дідун є цілісним дослідженням, присвяченим актуальній проблемі сучасної мовознавчої науки – реалізації категорії інтенсивності на українськомовному фразеологічному матеріалі. Лінгвістичний досвід такого опису значеннєвих структур фразеологізмів із семантикою інтенсивності на українськомовному матеріалі досі не був репрезентований в окремому комплексному дослідженні у вітчизняному мовознавстві.

Актуальність наукової праці зумовлена необхідністю комплексного вивчення семантики інтенсивності фразеологічної підсистеми сучасної української літературної мови. Багатим ґрунтом для уможливлення цієї розвідки матеріали загального, ареального та індивідуально-авторського фонду фразеологічних одиниць («Словарь української мови» за ред. Б. Д. Грінченка (Київ, 1907–1909), «Фразеологічний словник української мови» у 2 т. Г. М. Удовиченка (Київ, 1984); «Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник» І. С. Олійника, М. М. Сидоренка (Київ, 1971); «Фразеологічний словник української мови» В. Д. Ужченка та Д. В. Ужченка (Київ, 1998); «Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник» (укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ, 2003); «Фразеологізми у творах Богдана Лепкого» (за ред. С. Є. Панцьо. Тернопіль, 2010)), а також матеріали Фразеологічної картотеки Інституту української мови НАН України.

Наукова новизна монографічної праці полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві комплексно досліджено фразеологізми із семантикою інтенсивності.

Праця логічно структурована, основні положення дослідження сформульовані чітко й докладно аргументовані. У першому розділі окремого комплексного дослідження «Фразеологізми із семантикою інтенсивності як об'єкт наукового дослідження» Л. І. Дідун з опертям на праці вітчизняних та зарубіжних мовознавців (В. Виноградова, Л. Скрипник, М. Демського, М. Алефіренка, В. Жукова, Л. Авксентьева, В. Білоноженко, І. Гнатюк, Г. Удовиченка, В. Ужченка, Д. Ужченка, І. Туранського, М. Гурко, О. Шевченко, І. Сущинського, Л. Воробйова та інших учених) поставила перед собою і розкрила низку вагомих завдань, що полягали у визначенні основних етапів розвитку наукової думки в царині семантичних досліджень із фразеології; теоре-

тичних основ категорії інтенсивності, її зв'язків із оцінністю, емотивністю, образністю та градуальністю; визначенні місця інтенсивності в семантичній структурі фразеологізмів; характеристиці засобів її репрезентації у значеннєвих планах фразеологічних одиниць; визначенні ролі фразеологізмів із семантикою інтенсивності в комунікативних процесах.

У другому розділі «Тематична класифікація фразеологічних одиниць із семантикою інтенсивності» Л. І. Дідун здійснила вдале групування фразеологізмів на основі ідеографічної класифікації, окресливши таким чином сфери інтенсифікації та визначивши їх місце у фразеологічній картині світу. Фразеологізми розглянуто і схарактеризовано як розгалужену систему груп і полів, сформовано три фразеотематичні групи – «Людина», «Абстрактні відношення і поняття» та «Час і простір». Л. І. Дідун, із огляду на аналізований матеріал, вибудувала власну ієрархічну структуру, найнижчою ланкою у якій є фразеосемантична група, що ґрунтується на спільних значеннєвих планах фразеологізмів – складників групи. Класифікація окреслила важливі сфери буття, що їх характеризують фразеологічні одиниці із семантикою інтенсивності. Значний пласт таких одиниць всебічно характеризує людину, сферу абстрактних понять та відношень, різноманітні явища, процеси, стани, дії, особливості просторової локалізації та часової віднесеності, у яких перебуває людина, акцентуючи цим на антропоцентричному характері фразеологізмів із семантикою інтенсивності. Ця класифікація репрезентує цілісну картину семантики інтенсивності у фразеологічній системі сучасної української літературної мови.

Третій розділ монографії – «Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць із семантикою інтенсивності» – присвячений структурно-семантичним моделям фразеологізмів. Л. І. Дідун виявила і схарактеризувала типові моделі одиниць зі значенням підсилення на основі чинників групування фразеологічних структур. Встановлено, що для певної частини фразеологізмів наявний спільний компонент у семантичній структурі, який знаходиться на фіксованому місці. Він виступає засобом репрезентації категорії інтенсивності на фразеологічному рівні, увиразнює емотивно-оцінні значення фразеологічних одиниць.

До засобів, що сприяють увиразненню й підсиленню семантики інтенсивності, уналежнено повнозначні компоненти (нумеративний компонент, назву демонічної істоти, компонент «край» чи будь-який інший компонент у такому значенні), структурні показники (прийменники, порівняльні конструкції, повтор, граматичні показники заперече-

чення тощо) та структурні підсилювальні показники (частка аж, сполучник і).

Висновки монографічної праці конкретизовані, аргументовані, відбивають основний зміст роботи, цілісно репрезентують результати дослідження.

Монографія має беззаперечне теоретичне та практичне значення. У ній конкретизовано теоретичні положення щодо категорії інтенсивності та розкрито роль інтенсивності як компонента семантичної структури фразеологічних одиниць, що важливо для семантичної системи мови загалом. Методологічні засади роботи можуть бути застосовані в дослідженні фразеологічних систем інших слов'янських мов. Запропоновані Л. І. Дідун тематична класифікація та структурно-семантичні моделі фразеологічних одиниць виявили низку чинників творення семантики інтенсивності фраземи та розкрили сфери їх побутування.

Практичну цінність рецензованої роботи визначає насамперед те, що зібраний матеріал та отримані висновки можна використати в дослідженні української лексикології та в лінгводидактиці. Матеріали роботи можуть бути використані під час укладання словників різних типів, проте найбільшу практичну цінність вони виявляють у процесі укладання фразеологічних словників ідеографічного зразка.

Матеріал дослідження викладено системно, його актуальність, рівень наукової новизни, обґрунтованість методів аналізу, вагомість теоретичних висновків та практичних результатів, отриманих Л. І. Дідун у монографії «Фразеологізми із семантикою інтенсивності в сучасній українській літературній мові», засвідчують, що праця неодмінно знайде свого читача. Неабияку цінність становить словник, доданий до монографії, який містить склад українських фразеологізмів із семантикою інтенсивності. Книга буде цікавою і корисною насамперед для фахівців-філологів, які працюють у лінгвістичній чи лінгводидактичній царині.

Воуко N. I.

Doctor of Philology, Professor

Department of Ukrainian Language and Methods of Teaching
Nizhyn State University named after Nikolai Gogol

**Phraseological objectification of intensity as a graduated semantic category
(Review of the monograph: Didun L. I. Phraseologisms with the semantics
of intensity in modern Ukrainian literary language: monograph.**

Київ: Naukova Dumka, 2019. 231 p.)